QORTI ĊIVILI PRIM'AWLA

ONOR. IMĦALLEF TONI ABELA LL.D.

Seduta ta' nhar it-Tlieta 27 ta' Ġunju, 2023

Numru 4

Rikors Numru 637/19TA

Timo Kowalzik (K.I. 176847A)

vs

Kunsill Lokali Birkirkara

Il-Qorti:

Rat ir-rikors ġuramentat ta' Timo Kowalzik (l-Attur) tas-27 ta' Ġunju 2019 li permezz tiegħu ppremetta u talab is-segwenti:

"1. Illi fit-tletin (30) ta' Diċembru 2017, għall-ħabta ta' l-erba' ta' filgħaxija (4.00 pm), l-attur Timo Kowalzik, kien involut f'inċident stradali waqt li kien qiegħed isuq ċikletta bil-pedali (rota) fi Triq is-Sajjied, kantuniera ma' Triq Nazju Falzon f'Birkirkara;

2. Illi l-inċident sar eżatt x'ħin ir-rikorrent Timo Kowalzik saq iċ-ċikletta tiegħu fuq l-isprall li jiġbor l-ilma tax-xita li huwa installat fit-triq. Hekk kif huwa saq fuq l-isprall, ir-rota ta' quddiem taċ-ċikletta tiegħu weħlet bejn il-vireg ta' ġo l-isprall, b'hekk huwa waqaf f'daqqa u konsegwenza ta' dan huwa waqa' minn fuq iċ-ċikletta tiegħu u sofra ġrieħi fuq ġismu kif ukoll għamel ħsara fuq iċ-ċikletta;

3. Illi dan l-inċident seħħ minħabba nuqqas ta' attenzjoni, negliġenza, imprudenza u/jew traskuraġni minn naħa tal-Kunsill Lokali intimat, kif del resto ser jirriżulta pjenament ipprovat waqt is-smigħ u t-trattazzjoni ta' din l-kawża. B'mod partikolari dana peress li huma installaw sprall tal-ħadid għall-ilma illi ma kienx jikkunsidra vetturi illi jkollhom roti dojoq bħaċ-ċikletta bil-pedali jew *wheelchairs*. Kopja tar-ritratt ta' dan l-isprall, li weġġgħa ir-rikorrenti, hu hawn anness u immarkat bħala Dok 'A';

4. Illi kif jirriżulta mir-rapport tal-pulizija 8/R/26/2018 (hawn anness u immarkat bħala Dok. 'C', Timo Kowalzik ġie rekoverat fl-isptar wara dan l-inċident, partikolarment minħabba il-ġrieħi illi huwa kellu f'wiċċu (ritratti anness u immarkati bħala Dok. 'D');

5. Illi minħabba dan l-inċident Timo Kowalzik sofra danni nġenti konsistenti sew f'danni materjali u kif ukoll telf ta' qliegħ futur minħabba debilita` permanenti f'wiċċu;

6. Illi dawn il-ġrieħi permanenti huma dokumentati wkoll permezz ta' ċertifikat mediku maħruġ mill-professur Dr. Frank Farrugia, kopja ta' liema ċertifikat huwa hawn anness u immarkat bħala Dok.'E';

7. Illi għalkemm il-Kunsill Lokali ta' Birkirkara diġa interpellat sabiex jersaq għall-likwidazzjoni u ħlas ta' danni sofferti mill-mittent kawża ta' l-imsemmi inċident (dan permezz ta' ittra bonarja datata 10 ta' Marzu 2018, hawn anness u immarkata bħala Dok. 'F' u permezz ta' ittra uffiċjali 19 ta' Jannar 2019) huwa baqgħa inadempjenti;

8. Illi l-lokalita` fejn sar l-inċident in kwistjoni li jaqa' fir-responsabilita tal-konvenut hija magħrufa bħala *flood prone area*. Għaldaqstant, hemm bżonn ta' sistema li tiġbor volumi kbar ta' ilma. Dan jirrikjedi ppjanar li jieħu in konsiderazzjoni l-ispectrum tas-soċjeta` kollu u l-metodi diversi tat-trasport partikularment f'żona kważi pedonali fejn prinċipalment hi użata minn nies f'diversi gradi ta' mobbilita jew inkella tintuża miċ-ċiklisti. Intant, ftit metri biss l-fuq minn dan l-isprall mhux perikoluż għax inħadem b'mod li jieħu in konsiderazzjoni vetturi bħal roti u wheelchairs u ma għandux vireg twal. Bi spazju kbir bejn kull virga (kif kien l-isprall li weġġgħa fuqu l-esponenti). Kopja ta' ritratt ta' sprall li huwa sigur huwa hawn anness u immarkat bħala Dok 'G'.

Għaldaqstant ir-rikorrenti umilment jitlob lil din l-Onorabbli Qorti jogħġobha:

1. Tiddikjara li l-inċident oġġett ta' dan ir-rikors ġuramentat ġara unikament tort u ħtija tal-Kunsill Lokali konvenut u dana kaġun ta' aġir negliġenti, traskuraġni, imperizja u/jew nuqqas ta' tħaris tar-regolamenti tat-traffiku u/jew b'nuqqas ta' ippjanar da parti tal-istess konvenuti;

2. Tillikwida d-danni kollha konsegwentement sofferti mill-attur, liema danni huma kemm dawk emerġenti kif ukoll lucrum cessans, occorrendo bl-opera ta' perit nominandi;

3. Tikkundanna lill-konvenut sabiex iħallas lill-attur id-danni kollha hekk likwidati.

Bl-ispejjeż."

Rat ir-risposta ġuramentata tal-Kunsill Lokali Birkirkara (il-konvenut Kunsill) tal-25 ta' Lulju 2019 li permezz tagħha wieġeb u eċċepixxa is-segwenti:

1. "Illi preliminarjament ir-rikors promutur huwa null stante li ma jirrispettax id-dettami tal-Artikolu 460 tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta u dan peress li ma ġie intavolat ebda att ġudizzjarju skond il-liġi qabel ma ġiet intavolata l-kawża odjerna. Jekk ġie intavolat xi att ġudizzjarju dan kellu jiġi notifikat skond id-dettami tal-Artikolu 181B (3) tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta.

2. Illi fil-mertu t-talbiet attriċi huma nfondata fil-fatt u fid-dritt.

3. Illi l-isprall in kwistjoni ilhom jeżistu fil-lokalità għal aktar minn għoxrin sena u sad-data tal-lum l-unika allegazzjoni ta' inċident kawża tal-isprall huwa propju dak odjern. Huwa evidenti li dan l-inċident seħħ unikament tort tal-attur li saq b'mod negliġenti u traskurat.

4. Salv eċċezzjonijiet ulterjuri fil-fatt u fid-dritt permessibbli mill-liġi jekk u meta jagħti l-każ."

Rat l-atti u dokumenti kollha fil-Kawża.

Semgħet ix-xhieda imressqa fil-perkors ta' dawn il-proċeduri.

Rat in-noti ta-osservazzjonijiet tal-partijiet.

Rat li Kawża tħalliet għal-lum għas-Sentenza.

Punti ta' fatti

1. Fit-30 ta' Diċembru 2017, għall-ħabta tal-4.00pm kien għaddej bil-biċikletta tiegħu fi Triq is-Sajjied kantuniera ma' Triq Nazju Falzon

f'Birkirkara. F'mument minnhom ir-rota' ta' quddiem tal-biċikletta inqabdet bejn il-ħadida vertikali ta' sprall, li huwa maħsub li jieħu l-ilma tax-xita.

2. B'konsegwenza ta' dan, l-Attur intrema minn fuq din ir-rota u soffra diversi ġrieħi f'ġismu. L-attur jinsisti li dan l-inċident seħħ tort tal-konvenuta Kunsill għaliex kien dmiru li jara li dan l-isprall ma jkunx ta' perikolu għal min bħalu jsuq biċikletta. Għalhekk interpella għad-danni lill-imsemmi Kunsill, li pero' baqa' inadempjenti.

3. Għalhekk l-Attur għadda biex jagħmel il-kawża odjerna.

Punti ta' Liġi

4. Il-kawżali u t-talbiet kif imfassla f'din l-azzjoni huma diretti sabiex jimputaw culpa aquiliana lill-konvenut, għad-danni li l-Attur jallega li soffra u qed isofri konsegwenza tal-ħsara li huwa ġarrab fuq il-persuna tiegħu f'dan l-inċident.

5. Il-liġi tikkontempla danni naxxenti minn culpa aquiliana fl-artikoli 1031 et seq tal-Kodiċi Ċivili. F'azzjoni bħal din jispetta lill-Attur li jġib il-prova tal-ħtija u li tassew ġarrab id-danni. L-Art 1031 tal-Kap 16 jistabilixxi illi "kull wieħed iwieġeb għall-ħsara li tiġri bi ħtija tiegħu". Din in-norma tal-liġi fil-kamp tar-responsabilita` akwiljana tiskatta l-prinċipju illi min ikun l-awtur tal-ħsara huwa obbligat jagħmel tajjeb għall-konsegwenzi negattivi li l-att iġib miegħu.

6. Il-liġi ġenerali tagħna ma tagħtix tifsira ta` culpa iżda bħala effett tal-Art 1032(1) tal-Kap 16 tidentifikaha bħala mġieba fejn jirriżulta nuqqas

ta`prudenza, nuqqas ta` diliġenza u nuqqas ta` ħsieb tal-bonus paterfamilias. F'dan ir-rigward l-ermenewtika ġurisprudenzjali lokali tgħallem li "*min ifittex għad-danni jrid jipprova mhux biss l-att jew ommissjoni kolpuża iżda li dak l-istess att jew ommissjoni għandhom konnessjoni ta` kawża u effett mad-danni sofferti*" (ara **Kollez. Vol. XXX. I. 142**). L-istess Sentenzi jkomplu jispjegaw li "*l-kolpa fil-każ ta` fatt dannuż li minnu toriġina l-azzjoni akwiljana tavvera ruħha filli wieħed jagħmel att volontarjament u jonqos li jipprevedi l-effett dannuż ta` dak il-fatt meta seta` jipprevedi dak l-effett*" (ara - **Kollez. Vol. XLII. I. 74**).

7. Dan ifisser illi wieħed jeħtieġ jorbot l-att kolpuż minħabba imprudenza jew nuqqas ta` diliġenza mal-prevedibilita` ta` l-event dannuż; "**prevedibilita` din li trid tkun ta` probabilitajiet raġjonevoli u mhux ta` possibilitajiet remotissimi u inverosimili"** (ara ukoll Kollez. **Vol. XLVIII. I. 258**). Fis-Sentenza riportata fil-**Kollez. Vol. XXIV. I. 172**, ingħad li hemm l-culpa: "*quando vi ha la violazione di un dovere ed una volontaria omissione di diligenza per cui non si prevedono le conseguenze della propria azione od omissione, e si viola il diritto altrui, senza volerlo ed anche senza avvedersene."*

8. Di piu fis-**Sentenza fl-ismijiet Michael D`Amato noe -vs- Filomena Spiteri et deċiża minn din il-Qorti fit-3 ta` Ottubru 2003**, b`riferenza għall-Art 1031 tal-Kap 16, intqal hekk li:- "*Din in-norma tal-ligi fil-kamp tar-responsabilita` akwiljana jew extra kontrattwali tikkostitwixxi l-punt kardinali in subjecta materia, u tennuncja l-principju in virtu ta` liema l-lezjoni*

kagjonata lis-suggett tobbliga lill-awtur tal-lezjoni li jirrizarcixxi l-konsegwenzi negattivi, ossija d-danni, kompjuti bl-att tieghu. Issa kif saput, il-fonti primarju tar-responsabilita` civili hi ravvizata fl-imgieba imputabbli ghal dolo jew culpa. Il-ligi civili taghna ma tiddefinixix il-kolpa civili fl-ghemil izda taghmlu jikkonsisti fin-nuqqas ta` prudenza, nuqqas ta` diligenza u nuqqas ta` hsieb tal-bonus paterfamilias [Artikolu 1032 (1), Kodici Civili]. Dan jikkorrispondi in criminalibus ghan-nuqqas ta` hsieb, bi traskuragni, jew b`nuqqas ta` hila fl-arti jew professjoni tieghu jew nuqqas ta` tharis tar-regolamenti statwit fl-Artikolu 225 tal-Kodici Kriminali".

9. Filwaqt fis-**Sentenza tal-Qorti tal-Appell tal-15 ta` Diċembru 2015 fl-ismijiet Paul Azzopardi et -vs- Charles Grech et** kien eluċidat s-segwenti:- " **…** *jidher li l-azzjoni attriċi tinbena fuq dak li jipprovdi l-artikolu 1031 tal-Kodiċi Ċivili marbut mad-dispożizzjonijiet tal-artikolu 1038 tal-istess Kodiċi. Illi huwa prinċipju ewlieni f`azzjoni ta` danni li min jallega li ġarrab ħsara bi ħtija jew l-għamil ta` ħaddieħor irid jipprova r-rabta bejn il-ħsara mġarrba u dik il-ħtija jew dak l-għamil. Għalkemm il-liġi tagħna ma tfissirx x`inhi l- 'ħtija', madankollu tgħid li jkun jitqies fi ħtija min f`għemilu jonqos li juża l-prudenza, l-għaqal u l-ħsieb ta` missier tajjeb tal-familja.*"

10. Fl-aħħar nett il-Qorti tfakkar li l-azzjoni hija diretta lejn Kunsill Lokali li huwa ente morali iddotat mil-liġi (Kap 363 tal-Liġijiet) ta' personalita' ġuridika bil-ħila li tagħmel u tissubixxi kawżi, għalhekk it-tagħlim fuq imsemmi huwa ukoll applikabbli għalih. Pero' b'żieda ma' l-prinċipji ġenerali enunċjat fil-Kodiċi Ċivili, Kunsill Lokali għandu ukoll obbligi

speċjali. Fir-rigward taż-żamma tajba tat-toroq din insibuha f'artikolu 33(1)(b) tal-Kap 363 tal-liġijiet ta' Malta fejn fost ir-responsabi litijiet li insibu li għandu Kunsill Lokali insibu tapplika:

"*fir-rigward ta' kwalunkwe triq, li tipprovdi l-knis, tindif u qtugħ ta' ħaxix ħażin, tindif ta' sinjali stradali u dwal stradali, il-ġbir u t-tneħħija ta' kull skart, iż-żamma tal-indafa u l-manutenzjoni u ż-żamma tal-konvenjenzi pubbliċi kollha, tal-bramel taż-żibel u ta' reċipjenti oħra għad-depożitu temporanju u għall-ġbir ta' skart u li taċċerta li dawn huma kollha aċċessibbli għal kulħadd, inklużi persuni li jagħmlu użu mis-siġġu tar-roti.*" (emfażi tal-Qorti).

11. Fi ftit kliem safejn jirrigwarda aċċessabilita' għat-toroq, il-liġi tagħmel referenza għal siġġu tar-roti, iżda dan huwa **inkluż** fis-sens li abbażi tal-prinċipju ta' *ad iusem generis* u anke dik tal-ekwipollenza din il-parti tal-liġi tapplika ukoll għall-użu ta' biċikletta. Il-leġislatur ma jridx li l-aċċessibilita' għat -toroq tkun limitata għal xi mezz ta' transport kemm jekk mekkanizzat u kif ukoll jekk le. Minn dan isegwi li l-aċċessibilita` ma għandha toffri ebda perikolu jew ostakoli għaliex inkella ma tkun aċċessabilita` xejn.

12. Ma għandu jkun hemm ebda dubbju li Kunsill Lokali huwa Awtorita' Pubblika u fil-kuntest ta' użu sigur tat-toroq dawn il-Qrati jgħallmu hekk:

"… *kien jinkombi b'dover fuq l-awtorita' pubblika, u dan jgħodd ukoll għall-enti pubblika, responsabbli minn ċerti xogħlijiet, illi tassikura li l-użu tat-triq u l-flow of traffic jiġu żvolti mingħajr perikoli jew insidji. Dan bl-operat ta' dawk il-miżuri prekawzjonali li jħarsu l-inkolumita` ta' l-utenti jew tal-*

pedestrians li jkunu qed jagħmlu użu mit-triq. Hekk per eżempju billi tipprovdi guard rails, barriers u senjalazzjonijiet oħra adegwati…..Jekk l-awtorita' jew enti pubblika tonqos f'dan tista', u għandha, issib ruħha rinfaċċjata minn domanda għar-riżarċiment tad-danni, kif hekk inhu proprju l-każ in speċje." (**Richard Fenech vs Rook Construction Limited et, Prim'Awla: 3.10.2003**).

13. Ovvjament dak li huwa rikjest hu li jkun hemm xi xorta ta' kulpa biex anke ente pubblika tiġi miżmuma responsabbli għad-danni li jista' jsoffri utent u f'dan ir-rigward din ġiet spjegata hekk:

"*E' detta colpa in senso generale della nostra scienza qualunque violazione di un obbligo giuridico; anche la violazione dolosa. In senso piu' ristretto la parola colpa esclude il dolo, e significa volontaria omissione di diligenza, per cui non prevediamo le conseguenze illecite di una commissione od ommissione, e violiamo senza avvedercene un nostro dovere giuridico. Pero', si dice, che l'inadempimento dell'obbligazione dipende da colpa, quando sebbene la causa dell' inadempimento sia stata l'opera del debitore medesimo, costui non ne abbia avuta la coscienza, e solo abbia mancato di quella diligenza, che egli era tenuto di usare.*" (**Giorgio Giorgi ,Teoria delle Obbligazioni nel Diritto Moderno Italinao ed. 1903 vol. II. # 18 p.32 – 33** ara ukoll f'dan ir-rigward **Giovanna Visintini , Trattato Breve della Responsabilita' Civile, Cedam, pg 655 ,** 1996 **Ed**).

Konsiderazzjonijiet

14. Il-Qorti ma għandha ebda dubbju dwar il-mekkanika tal-inċident. Ir-ritratt li deher fil-mezzi tal-media huwa indikattiv ħafna u kompatibbli ma dak li jirrakonta l-Attur, anke jekk dak ir-ritratt ma jirreferix għall-inċident partikulari li għandha quddiemha din il-Qorti (ara a' fol 43 u 44). L-anqas ma għandha dubbju dwar il-perikolu li joffri l-isprall li jidher fir-ritratti esebiti, għal persuni li jkunu qegħdin isuqu biċikletta. Li kieku l-isprall ma kienx tax-xorta li jidher fir-ritratt dok TK2 (a' fol 38) iżda bħal dak li jidher fid-dok TK1 (a' fol 37), l-inċident ma kienx iseħħ. Kull ma kien hemm bżonn daqsxejn ta' inġenwita' billi l-ħadid flok weqfin kienu mimdudin.

15. Fix-xhieda tiegħu l-Attur jgħid hekk: "*Exactly at the end of the turn so this is quite sharp turn. Within a few metres , you make the turn and right when you exit that turn these gratings are spanning the entire road so it is not just on the side also but it is across the entire road.*" (a' fol 35 ara ukoll ritratt a' fol 38).

16. Il-konvenut Kunsill li l-Attur bħal donnu jargumenta li l-Attur seta' evita l-perikolu li kien joffri dan l-isprall. Iżda din il-Qorti temmen, li dan il-perikolu ma kellu jkun qatt hemm fl-ewwel lok. Perikolu qatt ma għandu jkun hemm, għaliex is-sewqan ma hux xi logħba fejn is-sewwieq irid joqgħod jevita perikolu manifest li jippermetti Kunsill Lokali. Li dan l-argument kellu jkun abbraċċjat minn din il-Qorti, mal-ħafna perikoli li joffru t-toroq tagħna, li ma jaspikaw xejn tajjeb għas-sigurta' tal-utenti tat-toroq.

17. Di piu' din il-Qorti temmen in-narrattiva tal-Attur dwar il-mekkanika tal-inċident. L-attur jispjega "*One has to know that at this specific intersection, the metal gratings, if you come in the direction I come, you can only see ten, fifteen meters before this actually happened and as <u>there was a car in front of me , at the time I was looking down the road , the view was partially obstructed by the car so I couldn't see these metal gratings and basically had no chance</u>*." (A' fol 33 xhieda Attur a' fol 43 gazzetta ta' x'seta' ġara u k/e tal-Attur a' fol 135). Għalkemm l-ingliż tiegħu ma hux daqshekk ċar, jirrisulta li b'karrozza quddiemek, persuna li tkun qed issuq biċikletta hemm ċans tajjeb li issib dan l-isprall ma' wiċċha, kif il-Qorti temmen li ġara lill-Attur.

18. Jidher ukoll li l-konvenut Kunsill kien konsapevoli tal-esistenza ta' dawn l-ispralli, tant li bħal donnu li jitfarraġ li dan kien ilu hemm għoxrin sena u qatt ma kien hemm inċident, għalkemm irid jingħad li Suzanne Maas tixhed li hi ukoll kellha esperjenza simili fil-konfini tal-Kunsill konvenut li saħansitra deher fil-gazzetta (a' fol 73). B'dan kollu dan ma jfissirx li dan l-isprall ma kienx ta' perikolu u l-anqas hija loġika tajba li biex jittieħdu miżuri ta' sigurezza wara li jseħħ inċident. Di fatti jidher li issa dan il-perikolu llum tneħħa (ara xhieda tal-Attur a' fol 34). Ma jidher li ma kien hemm ebda raġuni għaliex dan ma setax isir qabel u bil-mod kif jidher fir-ritratt esebit mill-Attur (a' fol 14). Fi żminijiet meta minn għoxrin sena ilu għal-lum isiru kampanji u inċentivi għall-użu aktar ta' biċikletti, li tgħid li wara għoxrin sena dawn l-ispralli għadhom la antika ma hiex xi ħaġa li għandha tingħad.

19. Għalhekk wara li l-Qorti eżaminat il-provi li għandha quddiemha issib li l-konvenut naqas mill-obbligi tiegħu taħt il-liġi u fis-sens kif spjegat kemm fis-Sentenzi u Awturi fuq imsemmija, jsegwi għalhekk li għandu ukoll iwieġeb għall-ħsara li sofra l-Attur.

<u>Likwidazzjoni tad-Danni</u>

20. Bħal ma dejjem jiġri f'każijiet bħal dawn il-Qorti l-ewwel ma tqies l-element ta' responsabbilita` u wara, f'każ li jirriżulta li hemm din ir-responsabbilita`, tikkonsidra d-danni sofferti u ta' liema natura huma.

21. Id-danni klassikament dejjem iqisu żewġ kwalitajiet: dawk li huma danni effettivi (damnun emergens) u dawk li jikkonsistu f'telf fil-futur (lucrum cessans). Dan joħroġ anke minn dak li jiddisponi artikolu 1045 tal-Kodiċi Ċivili li jgħid hekk:

"Il-ħsara li l-persuna responsabbli għandha twieġeb għaliha, skont iddispożizzjonijiet ta' qabel, hija t-telf effettiv li l-għemil tagħha jkun ġieb direttament lill-parti li tbati l-ħsara, l-ispejjeż li din il-parti setgħet kellha tagħmel minħabba l-ħsara, it-telf tal-paga jew qligħ ieħor attwali, u t-telf ta' qligħ li tbati 'l quddiem minħabba inkapaċità għal dejjem, totali jew parzjali, li dak l-għemil seta' jġib." (emfażi tal-Qorti).

22. Pero' din il-Qorti tagħti ukoll importanza l-prinċipju tar-*restitution ad integrum*, fis-sens li l-vittma għandha titqiegħed fil-posizzjoni li kienet qabel ma seħħ l-inċident. Il-Qorti hija konxja li dan il-prinċipju għandu aktar minn natura ta' desiderata milli rejali, għaliex huwa prattikament impossibbli li wara inċident gravi, l-persuna terġa' titqiegħed fl-istat psiko-fiżiku li kienet fih qabel seħħ l-inċident.

23. Din il-Qorti issejjaħ dan l-element bħal integrita' tal-persuna. L-għotja ta' flus, kbira kemm tkun kbira, qatt ma tista' tirrintegra lill-vittma għall-istatus quo ante. Jekk l-Attur kien jipprattika sport, dan ma hux ser jagħmlu aktar, u jekk kellu l-ħila li jkollu żewġ impjiegi, issa l-anqas wieħed ma jista' jkollu. Mhux ħtija tiegħu li ma baqax bniedem bil-ħiliet u kapaċitajiet li kellu qabel l-inċident. Għalhekk dan l-aspett għandu wkoll jittieħed inkonsiderazzjoni. F'dan ir-rigward Munkmen isemmi l-każ ta' Heil -vs- Rankin fejn intqal hekk:

"*The Court's approach involves trying to find the global sum which most accurately in monetary terms reflects or can be regarded as reflecting a fair, reasonable and just figure for the injuries which have been inflicted and the consequences they will have…*" (Ara **Munkmen on Damages for Personal Injuries and Death 12th ed, Lexis Nexis, pg 3**).

24. Għalhekk, din il-Qorti, apparti li ser tkun qed tillikwida somma fuq il-linji li evolvew b'Sentenzi ta' dawn il-Qrati fuq gwida tal-prinċipji ennunċjati

f'Butler-vs-Hurd, ser tkun qed tagħti somma oħra, li tagħmel tajjeb għat-telf tal-integrita' psiko-fiżika u soċjali tal-persuna, integrita' li tikkomprendi t-taqlib li jkun ġab miegħu l-inċident fil-ħajja ta' dak li jkun.

Damnum emergens

25. Dan jikkonsisti fit-telf effettiv. Minn eżami tal-provi il-Qorti waslet għall-konklużjoni li dan jammonta għal €979.98 (ara a' fol 49,90 u 93).

Lucrum cessans

26. Il-prinċipji prinċipali huma s-segwenti tal-mod kif għadu jkun likwidat it-telf fil-futur.

27. L-ewwel u qabel kollox il-fehmiet tal-perit mediku maħtur mill-Qorti għandhom iservu bħala mira għall-finijiet ta' likwidazzjoni ta' danni. Din il-mira hija fis-sens li l-perċentwali ta' debilita' hija meqjusa b'mod globali, fuq kif u kemm l-Attur sejjer ikun affettwat 'il quddiem fl-attivitajiet tiegħu u f'saħħtu. Kemm hu hekk, huwa stabbilit mill-Qrati tagħna li għal dak li jirrigwarda l-perċentwali ta' diżabilita', dak li jrid jiġi stabbilit m'huwiex il-grad ta' inkapaċita' f'sens purament mediku, iżda l-effett li l-ħsara personali għandha fuq il-qligħ tal-persuna midruba.

28. Fil-każ li għandha quddiemha d-diżabilita' tal-Attur, fuq rapport ta' Mr Anthony Galea Debono, hija ta' 2%. Skontu "Sensory impairment seldom improve, Now that 3 years have elapsed since the incident , these sensory symptoms are expected to be permanent." (a' fol 121)

29. Sabiex tkun tista' tasal biex tillikwida somma ta' danni xierqa u mistħoqqa bħala kumpens, huwa ta' siwi ewlieni u għal kollox desiderabbli li, safejn possibbli, tkun taf il-ħsara mġarrba mill-vittma kemm sejra tolqot lill-istess vittma fl-assjem tal-attivita' tagħha kollha u mhux biss fl-użu ta' dik il-parti tal-ġisem li tkun indarbet. B'dan il-mod, il-Qorti temmen fis-sħiħ li tkun qegħda tevita li tasal għal-likwidazzjonijiet li jew ikunu sproporzjonati mal-ħsara sħiħa li l-vittma tkun ġarrbet tassew, jew iwasslu għall-possibilita' li l-vittma "takkumula" perċentwali ta' debilita' li donnhom "jippremjawha" kumulativament b'mod sempliċement matematiku talli tkun korriet f'aktar minn organu wieħed.

30. Dan jidher li japplika iżjed f'dawk li huma każijiet imsejħin bħala "partial wreck cases", fejn il-midrub ma jitlifx għal kollox il-ħila u s-setgħa li jibqa' jaħdem u jagħmel ħafna mill-attivitajiet li kien iwettaq qabel l-inċident.

31. F'dan ir-rigward din il-Qorti temmen li trid tiddistingwi bejn żewġ sitwazzjonijiet. Is-sitwazzjoni fejn minkejja l-perċentwal ta' diżabilita` permanenti dan ma jippreskludiex lil dak li jkun jissokta fil-ħajja lavorattiva tiegħu u dik is-sitwazzjoni l-oħra fejn apparti l-perċentwalita' ta' diżabilita' l-

persuna ser tkun għal bqija tal-ħajja lavorattiva tagħha inkapaċi li twettaq kull xorta ta' xogħol.

32. F'din l-aħħar sitwazzjoni l-Qorti, minbarra li taħdem fuq id-diżabilita' bis-solitu formula ta' likwidazzjoni ta' danni, għandha tagħti ukoll somma oħra, li għandha tkun imħollija fid-diskrezzjoni u sens ta' ġustizzja tal-ġudikant li jistabilixxi din is-somma x'għandha tkun skont iċ-ċirkostanzi li jkollu quddiemu. Il-Qorti aktar 'l fuq diġa' għamlet aċċenn għall-prinċipju riparattiv tal-integrita' psiko-fiżika tal-vittma.

33. Qabel ma l-Qorti tgħaddi biex tillikwida s-somma ta' danni li għandha tingħata lill-Attur bħala kumpens, huwa meħtieġ li jiġi mistħarreġ il-kejl li sejjer jittieħed dwar il-ġejjieni li fuqu t-talba attriċi sejra tinbena. Il-kwestjoni tal-multiplier li normalment jintuża bħala mezz biex it-telf ta' qligħ li jingħata l-Attur jiġi kalkolat hija waħda li dwarha l-Qrati tagħna f'dawn l-aħħar żminijiet flew sewwa.

34. Xi kittieba awtorevoli f'dan il-qasam ifissru l-multiplier bħala "*a figure somewhat less than the number of years for which the loss is likely to continue - that is, in a personal injury action, until the plaintiff's injuries cease to affect earnings or the plaintiff dies or retires. This figure is then reduced partly because of the 'contingencies' (i.e. that the plaintiff might not have lived or worked so long or might have lost earnings even if the accident had not occurred), and partly because the plaintiff is going to*

receive not an income but a capital sum which can be invested to produce an income. The multiplier is not the product of precise calculation, but of estimation in the light of the facts of the particular case and of other comparable cases" (**Peter Cane, Atiyah's Accidents, Compensation and the Law (6th Edit, 1999), paġ. 128**).

35. Huwa wkoll stabbilit li l-multiplier għandu jibda jitqies minn dak inhar li seħħ l-inċident li fih il-vittma tkun ġarrbet il-ġrieħi u mhux minn dak inhar li l-Qorti tasal għal-likwidazzjoni. Minbarra dan, il-bixra ta' ħsieb wara Sentenzi ta' dawn l-aħħar snin f'dan il-qasam qiegħda xxaqleb lejn it-tneħħija ta' skemi riġidi li jistgħu jfixklu l-għoti ta' kumpens mistħoqq u xieraq għaċ-ċirkostanzi.

<u>*Il-multiplier*</u>

36. Illum huwa stabbilit li l-multiplier ikun jaqbel sewwa mal-eta' tal-vittma u mhux ma' kriterji arbitrarji. Iżda fis-**Sentenza fl-ismijiet John u Laura konjuġi Ransley vs Edward u Lydia konjuġi Restall tal-25 ta' Jannar 2012** il-Qorti kellha dan xi tgħid:

"*Hawnhekk għandna fattur pjuttost diskrezzjonali. Il-metodu ta' likwidazzjoni tad-danni kien għal żmien twil ibbażat fuq il-prinċipji enunċjati fil-kawża Butler vs Heard deċiża mill-Qorti tal-Appell Ċivili Superjuri fit-22 ta' Diċembru, 1967. F'dik il-kawża intqal li fid-determinazzjoni tal-multiplier*

wieħed irid jieħu in kunsiderazzjoni c-'chances and changes of life', b'mod li dan il-multiplier ma jwassalx lid-danneġġjat li jieħu kumpens daqs li kieku baqa' jaħdem sad-data li jirtira, iżda l-figura tiġi mnaqqsa biex b'hekk ikun ittieħed in kunsiderazzjoni l-fatt li l-persuna ddanneġġjata setgħet, fil-kors normali tal-ħajja tagħha, ma waslitx qawwija u sħiħa sa l-eta' tal-pensjoni".

37. Iżda l-figura użata għall-iskop tal-multiplier mhux dejjem ingħatat l-istess tifsira, u lanqas ma dejjem ġew użati l-istess prinċipji. Dan kien wassal biex il-**Qorti tal-Kummerċ fil-kawża Lambert vs Buttigieg deċiża fit-18 ta' April, 1963** fejn kienet qalet hekk:

"f'din il-materja ta' lucrum cessans il-Qorti għandha tipproċedi b'kawtela kbira peress li l-qliegħ hu ħaġa ta' possibilta' u mhux ta' ċertezza u jkun jista' jonqos minn mument għall-ieħor anke għal kwalunkwe kawża materjali bħal mewt jew mard tad-danneġġjat.".

38. Fid-data tal-inċident l-Attur kellu 47 sena. Twieled fid-19 ta' Marzu 1970 (a' fol 42). Ma jidhirx li kellu xi mard ta' natura kronika li setgħu kienu determinanti fuq il-lonġevita' ta' ħajtu. Għalhekk abbażi tal-prinċipji fuq enunċjati ser tqis il-multiplier sal-65 (sena pensjonabbli) li jwassal għal 18-il sena.

Il-lump sum payment.

39. Il-Qorti kkunsidrat ukoll jekk għandux jiġi applikat it-tnaqqis tal-lump sum payment. Skont il-ġurisprudenza stabbilita, il-lump sum payment huwa dak ta' 20%. Dawn il-Qrati għallmu li dan għandu jitnaqqas f'dan il-perċentwal meta jkun għadda żmien qasir mill-event damnuż u s-Sentenza finali (ara **Sentenza fl-ismijiet Scicluna -vs- Meilaq PA 16 ta' Lulju, 2001**). Fis-**Sentenza tal-Prim Awla Caruana -vs- Camilleri PA tal-5 ta' Ottubru, 1993** il-Qorti ħasset li minn dan għandu jonqos xi 2% għal kull sena ta' dewmien. Ġie wkoll propost li m'għandux awtomatikament jitnaqqas skont kemm iddum il-kawża: "jekk id-danneġġant ma jkollux ħtija fid-dewmien tal-kawża, m'għandux ikun hemm tnaqqis fil-lump sum deduction" – (ara **Sentenza fl-ismijiet Agius -vs- Fenech 29 ta' Ottubru, 2003**). Fis-**Sentenza tal-Prim'Awla fl-ismijiet Mizzi -vs- Azzopardi tas-16 ta' Diċembru 2004** is-somma ġiet ridotta bi 18% għax kienu għaddew tliet snin, waqt li fil-kawżi fl-ismijiet **Spiteri -vs- Zammit Tabona App Ċiv Sup tas-16 ta' Marzu tal-1999 u Caruana A -vs- Camilleri App Ċiv Sup tas-27 ta' Frar 2004**, minħabba li għaddew 8 snin tnaqqas b'10%. 10% ġie mnaqqas ukoll fis-**Sentenza fl-ismijiet Galea -vs- Piscopo PA 3 ta' Ottubru 2003**, 5% **f'Scicluna vs Meilaq PA 16 ta' Lulju 2001** u 0% fil-kawżi **Turner - vs- Agius App Ċiv Sup 28 ta' Novembru 2003, Bonnici -vs- Gauci PA 15 ta' Settembru 1999** meta għaddew 15-il sena.

40. Il-kriterju huwa kjarament marbut mal-perjodu ta' kemm damet il-kawża u mhux minn meta jkun seħħ l-inċident għaliex dawn iż-żewġ perjodi rari jkunu fl-istess sena. Meta din il-Qorti qieset iċ-ċirkostanzi kollha ta' din il-akwża jidhrilha li l-perċentwali ta'18% bħala lump sum payment ikun ġust.

Perċentwal ta'disabilita' permanenti

41. Il-Qorti rat ir-rapport ta' Dr Anthony Galea Debono (a' fol 119). Il-perċentwal ta' diżabilita' permanenti riskontrata mit-tabib maħtur appositament mill-Qorti hija dik ta' 2%. Il-Qorti osservat ukoll li minn dan ir-rapport jirrisulta ukoll li għal bqija ta' ħajtu ser ikollu defiċjenza sensatorjali li tikkonsisti f'"*numb feeling and a feeling of bruising, on the outside and inside of the cheek as well as the adjacent gum*". Di piu' l-espert jasal ukoll għall-konklużjoni li "*sensory impairment seldom improves*". Għalhekk barra s-soltu kalkoli li jsiru abbażi ta' **Butler-vs-Hurd**, il-Qorti ma tistax ma tqisx l-aspetti psiko-fiżiċi ta' xi ħadd li għall-bqija ta' ħajtu tilef is-sensorjeta' li għandu jkollu bniedem normali. Għal dan il-fatt il-Qorti mas-soliti kalkoli ser ukoll tagħti €3000 bħala kumpens.

Il-likwidazzjoni

42. Abbażi tal-prinċipji fuq imsemmija, din il-Qorti għandha tibbaża prinċipalment fuq l-entrojtu annwali ġej mill-impieg li kellu l-Attur fil-mument tal-inċident. Dan multiplikat f'dan il-każ għal tmintax-il darba. Minnu

jitnaqqas il-lump sum payment, li f'dan il-każ ser ikun ta' 18% u minn dak 2% ta' dak li jifdal. Mas-somma jingħadd l-ammont ta' €3000 fuq imsemmija u ikun hemm żieda fis-somma finali b'perċentwal raġjonevoli li jagħmel kemm jista' jkun tajjeb għall-inflazzjoni u żvalutazzjoni tal-munita mal-medda ta' żmien.

43. L-eqreb salarju għad-data tal-inċident jirrisulta li kien dak għas-sena tal-2018. Il-Qorti trid tikkakula fuq id-*disposable income,* iġifieri fuq is-salarju nett wara li titnaqqas it-taxxa, għaliex huwa b'dak l-ammont li jrid jgħix l-Attur. Il-Qorti ezaminat b'reqqa id-dokumenti esbiti mill-Attur permezz ta' nota tat-12 ta' Novembru 2020 (a' fol 97). Fost dawn id-dokumenti hemm dak tas-sena 2018 Dok TK 11. Din hija leqreb data għall-inċident. Minn dak id-dokument jirrisulta li gross dik is-sena s-salarju totali kien ta' mitejn sbatax-il elf ħames mija u tmienja u ħamsin punt wieħed u tletin tal-ewro (€217,558.31). Meta titnaqqas it-taxxa dovuta ta' sitta u sittin elf mitejn u erbgħin ewro (€66,240) jifdal netti mija u wieħed u ħamsin elf mija u tmintax punt wieħed u tletin tal-ewro (€151,318.31) (ara a' fol 109). Huwa fuq dan l-ammont li jridu jinħadmu d-danni.

44. Għalhekk id-danni huma s-segwenti:

€151,318.31 (l-eqreb salarju għad-data tal-inċident) għal 18-il darba (rappresentanti snin ta' ħajja lavorattiva sa l-eta' pensjonabbli ta' 65 sena. L-Attur kellu 47 sena fi żmien l-inċident) = €2,723,729.58. Jitnaqqsu 18% (lump sum payment) minn din l-aħħar somma = €2,233,458.26. 2% (rata

ta' diżabilita') ta' dan l-ammont hija €44,669.16 + €3000 (għar-raġunijiet fuq spjegati) = €47,669.16 + 6% ta' dan l-ammont biex tagħmel tajjeb għall-inflazzjoni = €50,529.30. Dan l-aħħar ammont huwa għalhekk rappresentanti lucrum cessans li flimkien mal-ammont l-ieħor ta' €979.98 (damnum emergens) iġib l-ammont finali tad-danni sofferti mill-Attur għal wieħed u ħamsin elf ħames mija u disgħa punt tmienja u għoxrin tal-ewro **(€51,509.28**).

Decide

Għaldaqstant għar-raġunijiet fuq premessi din il-Qorti qed taqta' u tiddeċiedi l-kawża bil-mod segwenti:

Tilqa' l-ewwel talba Attriċi.

Tilqa' t-tieni talba Attriċi u tillikwida l-ammont ta' danni sofferti mill-konvenuta fis-somma ta' wieħed u ħamsin elf ħames mija u disgħa punt tmienja u għoxrin tal-ewro **(€51,509.28**).

Tilqa' it-tielet talba attrici u tikkundanna lill-Kunsill konvenut iħallas l-ammont hekk likwidat lill-Attur mill-presenti sentenza sal-pagament effettiv.

Spejjes tal-Kawża għall-Kunsill konvenut.

Imħallef Toni Abela **Deputat Reġistratur**